

MƏNBƏŞÜNASLIQ

*S.Cabbarlı. Əhmədi Təbrizi əsərlərinin tədqiqi və nəşri tarixi barədə
// Əlyazmalar yanmır. 2021, №2(13), s.122-127.*

UOT: 82-1.512.162

Sevər Cabbarlı

*filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
AMEA M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu,
Bakı ş., İstiqlaliyyət küç. 26
e-mail: cabbarli1957@mail.ru*

ƏHMƏDİ TƏBRİZİ ƏSƏRLƏRİNİN TƏDQIQI VƏ NƏŞRİ TARİXİ BARƏDƏ

Xülasə

XV əsrdə Azərbaycanda anadili ədəbiyyat sürətlə inkişaf etməkdə idi. Qaraqoyunlu və Ağqoyunlu dövlətlərinin hökmdarları bu dildə yaranan ədəbiyyatın inkişafına qayğı ilə yanaşırdı. Ağqoyunlu hökmdarı Sultan Yəqubun zamanında Azərbaycan türkcəsində yazılan əsərlərin sayının əhəmiyyətli dərəcədə artması müşahidə edilir. XV yüzillikdə Cahənşah Həqiqi, Əmir Əfsəhəddin Hidayət, Dədə Ömər Rövşəni, Şeyx İbrahim Gülsəni, Süruri, Xətai Təbrizi, Xəlili, Həbib, Kişvəri, Şah İsmayıl Xətai ilə bərabər ana dilində əsərlər yazan şairlərimizdən biri də Əhmədi Təbrizidir. Əhmədinin bizə məlum olan məsnəviləri – “Əsrarnamə” və “Yusif və Züleyxa” nı Sultan Yəqub dövrünün nüfuzlu dövlət xadimi Xəlilullahın sifarişi ilə yazmışdır.

Azərbaycan alimlərindən Həmid Araslı, Məmmədağa Sultanov, Cahəngir Qəhrəmanov, Möhsün Nağısoylu, Şaməddin Xəlilov, Paşa Kərimov və başqaları türk tədqiqatçısı Ayan Gönül şairin həyat və yaradıcılığı barədə fikir söyləmiş, onun XV əsr ədəbiyyat tariximizdəki mövqeyi barədə müəyyən qənaətlərə gəlmişlər.

***Açar sözlər:** Əhmədi Təbrizi, “Əsrarnamə”, “Yusif və Züleyxa”, məsnəvi, poema*

Giriş

XIII-XIV əsrlərdə təşəkkül tapmağa başlayan anadilli Azərbaycan ədəbiyyatı XV əsrdə sürətlə inkişaf edirdi. Bu dövrdə, Teymur istilasından sonra ölkə iqtisadiyyatı dirçəlir, yeni ziyalılar yetişir, mədəniyyətin, elmin, incəsənətin müxtəlif sahələrində nəzə-

rəçarpacaq nailiyyətlər müşahidə olunur, rəssamlıqda, memarlıqda, xüsusən poeziyada yeni keyfiyyətlər meydana çıxır. Poeziyada Bədr Şirvani, Katibi, Marağalı Əşrəf kimi farsdilli şairlərlə bərabər fəaliyyət göstərən Cahansah Həqiqi, Əmir Əfsəhəddin Hidayət, Dədə Ömər Rövşəni, Süruri, Xətai Təbrizi, Həbib, Kişvəri və başqaları anadilli şeirimizin inkişafında xidmətlər göstərirlər. Anadilli şeirin inkişafına rəvac verən Qaraqoyunlu və Ağqoyunlu hökmdarlarının rolunu xüsusilə qeyd etmək lazımdır. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, qonşu Osmanlı dövlətində, Orta Asiyada, Heratda da türkdilli şeir tərəqqi etməkdə idi. Əsrin ən qüdrətli şairi, şübhəsiz, Kişvəri idi. Kişvəri şeirlərində Əlişir Nəvainin təsiri hiss olunsa da, o, özünü Nəvaidən zəif şair hesab etməmişdir. Onun şeirlərində məzmun yetkinliyi və poetik kamillik vardır. "Kişvəri Azərbaycan və fars dillərində yazdığı şeirlərdə dövrün humanist ziyalıların zaman və insan haqqında düşüncələrini əks etdirmişdir" (1, s.204). Bu dövrdə anadilli şeirimizin inkişafında özünə məxsus rol oynamış sənətkarlardan biri də Əhmədi Təbrizi olmuşdur.

Əhmədi Təbrizi Həbib, Kişvəri və bir sıra digər şairlərimiz kimi Ağqoyunlu sarayına yaxın olmuşdur. Akademik Həmid Araslı ilk dəfə Əhmədinin araya yaxın olduğu ehtimalını irəli sürmüşdür (12, s. 321). Şairin "Əsrarnamə" və sonradan aşkar edilmiş "Yusif və Züleyxa" poemalarını oxuduqda bu fikrin həqiqətə uyğun olduğu qənaətinə gəlirik. "Əsrarnamə" poemasının "Xatimeyi-kitabi-Əsrarnamə" hissəsində Əhmədi Ağqoyunlu Sultan Yəqub (1478-1490) dövrünün yüksək vəzifəli şəxsi Xəlil lullahın adını çəkir. Əhmədinin ikinci məsnəvisi aşkar edilənə qədər, o, ədəbiyyat tariximizdə XII-XIII əsrlər farsdilli sufi poeziyasının görkəmli nümayəndələrindən biri Şeyx Fəridəddin Əttarın "Əsrarnamə" əsərinin tərcüməçisi kimi tanınırdı. Bu əsərin bir naqis əlyazması AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunda saxlanmaqdadır. Əsərin digər əvvəldən naqis əlyazma nüsxəsi Rusiya Elmlər Akademiyası Sankt-Peterburq bölməsinin kitabxanasında mühafizə edilir. Nüsxəni Məhəmməd Şərəf adlı katib 1801-ci ildə köçürmüşdür. Abidənin fars dilindəki orijinalının müəllifi Səlcuq hakimiyyətinin son dövrlərində dünyaya gəlmiş Fəridəddin Əttar yüz ildən artıq bir ömür sürmüş, 1230-cu ildə, moñqolların hücumu zamanı qətl edilmişdir. Şərfin görkəmli mütəəvviflərindən olan Şeyx Əttar Sənai ilə Cəlaləddin Rumi arasında körpü təşkil etməkdədir. Əttarın "Təzkirətül-övlə", "Məntiqüt-teyr", "Müsibətnamə", "İlahinamə", "Pəndnamə", "Cəvahirnamə", "Xosrovnəm". "Əsrarnamə" əsərləri məşhurdur. O, "Əsrarnamə" əsərini Sənainin "Hədiqətül-həqayiq", Nasir Xosrov Ələvinin "Dəlilül-mütəhəyyirin", eləcə də Nizami Gəncəvinin "Məxzənül-əsrar" əsərlərinin təsiri ilə yazmışdır. XIII əsrdən sonra yaşamış mütəəvviflər Şeyx Mahmud Şəbüstəri, Əlaüddövlə Səmnani, Hatif İsfahani, Hafiz Şirazi Əttarı özlərinin ustası hesab etmişlər. Əlbəttə ki, belə bir şöhrətli sənətkarın əsərinin XV əsrdə Azərbaycan türkcəsinə çevrilməsi əlamətdar hadisə idi. Lakin poemanı diqqətlə nəzərdən keçirdikdə görürük ki, bu tərcümə əslində Azərbaycan dilində yazılmış müstəqil bir "Əsrarnamə"dir. Əgər Əhmədi özünü təkcə bir yerdə mütərcim adlandırsa, əksər yerlərdə nazim adlandırır.

Əhmədi tərcüməsində olan 37 hekayətdə yalnız üçü Əttarın "Əsrarnamə"sində vardır. Əgər Əttar hər bir təmsil, hekayət və ric`ətindən sonra xitab və nəsihət şəklində eşq, kamal, heyrat, fəna, vəhdət, mərifət kimi təsəvvüfi mövzulardan bəhs etmişsə, Əhmədi bu cür xitab və nəsihətləri tərcümə etməyi lazım bilməmişdir. Əhmədi "Əsrarnamə" sini ancaq ayrı-ayrı kiçik hekayətlər şəklində təqdim etmişdir. Buna görə də əsəri tam mənası ilə tərcümə adlandırmaq olmaz. Əhmədi "Əsrarnamə"si XV əsr anadilli Azərbaycan ədəbiyyatında özünə məxsus mövqeyə malik didaktik mövzulu məsnəvidir.

M.Sultanov Əlyazmalar İnstitutuna sonradan daxil olmuş Əhmədi "Əsrarnamə" sinin daha bir əlyazması barədə yazır: "Bu əlyazma iki cəhətdən son dərəcə əhəmiyyətlidir: əvvəla,

tam və mükəmməl olub, nuxalı alim Əbdülqəni Əfəndi tərəfindən daha başqa bir əlyazma nüsxəsi ilə tutuşdurulmuş və islah edilmişdir. Digər tərəfdən, məlum oldu ki, bizim nəşrə təqdim etdiyimiz birinci əlyazmanın əvvəlindən cəmi 6 vərəq, daha doğrusu, 11 səhifə düşmüşdür. Bu 6 vərəqdən ikisi tövhid və nə'tdən, qalan dörd vərəq isə iki mənzum hekayətdən ibarətdir" (3, s. 7). Bu səbəbdən professor Cahangir Qəhrəmanov abidənin fotofaksimilesini sözlük və izahlarla nəşr etdirərkən onun əvvəlinə yeni əlyazmadan 11 səhifənin fotosuratını əlavə etmişdir.

Həmid Araslının Əhmədi tərcüməsinin 1478-ci ildə tamamlanaraq Ağqoyunlu Sultan Xəlilə təqdim edilməsi fikrini təsdiqləyən C.Qəhrəmanov əsərin dil xüsusiyyətləri etibarlı ilə sırf Azərbaycan abidəsi olduğunu bildirir: "Haqqında danışdığımız əlyazma nüsxəsi üzərində apardığımız filoloji tədqiqat işi "Əsrarnamə"nin məhz Azərbaycan dilinə aid olmasını bir daha sübut edir" (4, s. 12). C.Qəhrəmanov əsərin orfoqrafik xüsusiyyətləri, leksik tərkibi haqqında danışarkən əsərin ədəbi dilimizin leksik-qrammatik xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi baxımından əhəmiyyətini xüsusi olaraq qeyd etmişdir: "Azərbaycan ədəbiyyatının zəngin klassik irsi Azərbaycan dilinin tarixi inkişaf qanunlarını tədqiq etmək üçün ən mötəbər mənbədir...Hər bir ədəbi parçanın öyrənilməsi, onun leksik tərkibinin tədqiqi dilçilik elminin qarşısında duran böyük, vacib məsələnin-tarixi leksikologiya məsələlərinin öyrənilməsi üçün müəyyən material verir... "Əsrarnamə" əsərinin leksik tərkibi geniş və rəngarəngdir. Poemanın sırf Azərbaycan sözlərindən ibarət olan əsas fondu Azərbaycan xalqının nəsil-dən-nəslə keçərək, demək olar ki, bütün dövrlər üçün əsas olmuş və öz canlılığını bildirərək ünsiyyətə xidmət etmişdir. Poemanın leksik tərkibini, işlənmiş sözlərin xüsusiyyətlərinə görə, bir neçə qismə bölmək olar" (4, s. 20). Tədqiqatçı əsərin leksik tərkibini ailə, qohum və qohumluq əlaqəsi ifadə edən söz və terminlər, insanın bədən üzvləri və hissələrini ifadə edən sözlər; təbiət əşyaları və hadisələrini, eləcə də ili, fəslə, günü göstərən sözlər; bitki, heyvanat və həşərat adlarını göstərən sözlər; təsərrüfat və məişətlə əlaqədar sözlər; mücərrəd anlayışları ifadə edən sözlər; say və sıra bildirən sözlər deyə yeddi hissəyə ayırmışdır. Alim yazılı abidədə sırf Azərbaycan türkcəsində olan sözlərin mövqeyi, sayı barədə yazır: "Əsrarnamə" əsərinin əlyazmasında Azərbaycan sözlərinin faizi ayrılıqda ərəb və fars söz və ifadələri ilə müqayisədə çoxdur. Bu sözlər XV əsr Azərbaycan ədəbi dilində geniş istifadə edildiyi kimi, "Əsrarnamə"nin də dilində mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Poemada fars və ərəb sözləri mey və meyxana ilə, can, cananla əlaqədar lirik ifadələri, digər tərəfdən, sufilik ideyalarını təbliğ edən anlayışları, dini-mistik panteizm terminlərini əks etdirir (4, s. 22).

Dilçi alim Şaməddin Xəlilov 1989-cu ildə "Əsrarnamə"nin dili adlı monoqrafiya nəşr etdirmişdir (Kitabın redaktoru Cahangir Qəhrəmanovdur). Monoqrafiyada abidənin morfoloji xüsusiyyətlərinin araşdırılmasına xüsusi fikir verən tədqiqatçı əsərdəki isim, sifət, say, əvəzlilik, zərf və felləri ayrıca nəzərdən keçirmişdir. Tədqiqat işinin maraqlı cəhəti ondan ibarətdir ki, əsərin dili "Kitabi-Dədə Qorqud"un, Mustafa Zərir, Qazi Bürhanəddin, İmadəddin Nəsimi, Suli Fəqih, Şəms, Nişati, Kişvəri, Füzuli, Məsihi, Qövsü və başqalarının əsərlərinin dili ilə müqayisədə araşdırılmışdır. Abidənin dilinin əsasında Təbriz dialektinin durduğunu bildirən tədqiqatçı yazır: "XV əsr Azərbaycan ədəbi dilinin normalaşmasında və sabitləşməsində seçmə və əvəzləmə işində Təbriz şivə xüsusiyyətləri əsas götürülsə də eləcə də digər türk dillərinin ünsürləri də bu prosesdə az və ya çox dərəcədə iştirak etmiş, dilin istər fonetik, istərsə də qrammatik quruluşunda öz əksini tapmışdır" (5, s. 15).

Əsərin morfoloji xüsusiyyətlərinin tədqiqini qarşısına əsas məqsəd qoyan Ş.Xəlilov dövrün yazılı abidələrinin morfoloji özəllikləri barədə yazır: "XV əsr ədəbi-bədii dilimizin morfoloji quruluşu rəngarəngliyi və zənginliyi ilə diqqəti cəlb edir. Müasir dövrlə səsleşmələrlə yanaşı fərqli cəhətlər də az və ya çox dərəcədə müşahidə olunur" (5, s. 19).

Tədqiqatçılar göstərir ki, XV əsrdə meydana çıxan tərcümə əsərləri Azərbaycan ədəbi dilinin inkişafında mühüm rol oynamışlar.

2005-ci ildə akademik Möhsün Nağısoylu Əhmədi "Əsrarnamə"sinin filoloji-leksikoloji araşdırması ilə bərabər mətninin transfoneliterasiyasını da nəşr etdirmişdir. Burada Şeyx Mahmud Şəbüstərinin "Gülşəni-raz" və Şeyx Fəridəddin Əttarın "Əsrarnamə" əsərlərinin tərcümələrini daha yüksək dəyərləndirən alim onları sərbəst tərcümə adlandıraraq yazır: "Sözügedən əsrin ən məşhur tərcümə əsərləri Şirazi təxəllüslü şair-müərrim qələmindən çıxmış Gülşəni-raz" tərcüməsi (1426) və Əhmədinin "Əsrarnamə" tərcüməsidir (1479). Bu tərcümə əsərlərinin hər ikisi nəzmlədir-məsnəvi şəkildədir və təsəvvüf mövzusunda. Onlardan birincisi böyük Azərbaycan filosofu-şairi Seyid Mahmud Şəbüstərinin (1287-1320) fars dilində yazdığı "Gülşəni-raz" məsnəvisinin sərbəst yaradıcı tərcüməsi, ikincisi isə məşhur farsdilli sufi şairi Şeyx Fəridəddin Əttarın ədəbi irsindən seçmə hekayələrin sərbəst və poetik tərcüməsidir. "Gülşəni-raz" və "Əsrarnamə" tərcümələrini birləşdirən daha bir xüsusiyyət onların dili ilə bağlıdır. Belə ki, hər iki tərcümə əsəri ümumxalq danışmaq dilinə yaxın sadə bir dillə qələmə alınmışdır (6, s. 3).

Son vaxtlarda İstanbulun Mərmərə Universiteti kitabxanasından Əhmədi Təbrizinin "Yusif və Züleyxa" poemasının əlyazması aşkar edilmişdir. Cənubi Azərbaycan tədqiqatçısı Firuz Rifahi Ələmdari 2017-ci ildə ilk dəfə əsəri Tehrandə kitab halında nəşr etdirmişdir. Filologiya üzrə elmlər doktoru Paşa Kərimov kitaba geniş ön söz yazmışdır.

Qeyd edək ki, ilk anadilli yazılı abidələrimizi nəzərdən keçirərkən bunların arasında "Yusif və Züleyxa" mövzusunda yazılan əsərlərin çoxluğu diqqəti cəlb edir. Bunlardan Əlinin, Suli Fəqihin, Ərzurumlu Mustafa Zəririn poemalarını göstərmək olar. Tədqiqatçı Zəminə Hacıyeva bu mövzuda yazılan əsərlər barədə yazır: "Bu mövzuda yazılan iri həcmli milli əsərlər, ümumiyyətlə, islam dövründə dilimizdə ədəbi fəaliyyətin yazılı növünün başlanğıcının qoyulmasına, deməli, yazılı ədəbi dilimizin formalaşmasına zəmin yaratmış oldu" (7, s. 5).

P. Kərimov ilk anadilli abidələrimizin, eləcə də XV-XVI əsrlərdə yaşayan şairlərimizin bu mövzuya müraciətinin səbəbini onunla izah edir ki, "Yusif və Züleyxa" mövzusunda humanizm, insan qəlbini həyəcana gətirən ata-oğul, qadın-kəşfi məhəbbəti, sədaqət və xəyanət, doğma yurd, vətən həsrəti o dövrün oxucularına çox yaxın idi. Bu məsnəvilərdə nağılcılıq, dastançılıq ənənələrindəki rəvayət, nağıletmə tərzinə, Nizami poemalarındakı süjet içində süjetin, əhvalat içində əhvalatın təsvirinə rast əlirik. Quran qissələrinin əhali arasında yayılmasının savab iş olduğunu da nəzərə almaq lazımdır. "Yusif və Züleyxa" əhvalatının bəzi məqamları Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatına, "Kitabi-Dədə Qorqud" və başqa abidələrimizə yaxındır. Tədqiqatçı yazır: "Yusif və Züleyxa" məsnəvilərində tərənnüm edilən yüksək mənəvi-əxlaqi keyfiyyətlər, insan şəxsiyyətini ucaldan səbr, dəyanət bu ilk anadilli abidələrimizin dəyərini artırmışdır. Yusif bütün Şərqdə gözəllik rəmzi olmuşdur. Lakin qissədə onun zahiri gözəlliyi mənəvi gözəlliyi ilə tamamlanır və bütövləşir. Elə buna görə də Yusif surəti oxucuların məhəbbətini qazanır" (8, s. 8).

Qeyd edək ki, 4035 beytdən ibarət əsrin cəmi 2986 beyti əlimizə çatmışdır. Məlum olduğu kimi, tədqiqatçılar "Yusif və Züleyxa" mövzusunda XIII-XIV əsrlərdə yazılmış poemalarla müqayisədə, həmin mövzulu XV əsr məsnəvilərində məhəbbət xəttinə daha çox fikir verildiyini göstərir. Bu Əhmədi Təbrizinin "Yusif və Züleyxa" poemasında məhəbbət xəttinə daha çox fikir verildiyini göstərir. Əhmədi Təbrizinin "Yusif və Züleyxa" poemasında məhəbbət mövzusu nə dərəcədə əksini tapmışdır? –sualına cavab verərkən P.Kərimov əsas çətinliyin abidənin natamam vəziyyətdə əlimizə çatdığından ibarət olduğunu deyir: "Bu suala tam mənası ilə cavab verməkdə çətinlik çəkirik. Əsas səbəb odur ki, 4035 beytdən ibarət olan bu əsrin cəmi 2986 beyti əlimizə çatmışdır. Orasını əminliklə deyə bilərik ki, bu

poemada Yusifin atası və qardaşları ilə münasibətlərinə, həbsə düşməsinə, Misiri ağıl və ədalətlə idarə etməsinə və başqa məsələlərə geniş yer verilmiş, Yusif-Züleyxa xətti də kifayət qədər təsirli boyalarla təsvir edilmişdir. Züleyxanın Yusifin eşqindən dərddə düşməsi, onu özünə cəlb etmək istəməsi, Yusif həbsə düşdükdən sonra peşimançılıq çəkməsi əsərin ən diqqətəlayiq yerləridir" (8, s. 24).

Rəməl bəhrində yazılmış poemanın başlığı "Həzə əhsənül-qasasi-Yusif və Züleyxa əleyhissəlam" ("Bu, Yusif və Züleyxa əleyhissəlam [barədə] qissələrin ən gözəlidir) kimi yazılmışdır. Əsər Allahın, Peyğəmbərin, Rəşidi xəlifələrin mədhindən ibarət 47 beytlik məsnəvi ilə başlanır. Bundan sonra gələn 61 beytlik "Səbəbi-nəzmi-kitab" hissəsində şair əsərini geniş ərazilərini idarə edən Ağqoyunlu hökmdarı Sultan Yəqubun dövründə yazdığını bildirir. "Ağazi-qisseyi-Yusif əleyhissəlam" (Yusif əleyhissəlam qissəsinin başlanğıcı") adlı 70 beytlik hissədə Xəlilullah təriflənir, poemanın yazılma səbəbindən danışıılır. "Şürui-qisseyi-Yusif əleyhissəlam" ("Yusif əleyhissəlam qissəsinə başlama") adlı 17 beytlik parçada şair hamı faydalansın deyərək əsərini türkcə yazdığını qeyd edir, yenə Xəlilullahı öyür, ona minnətdarlığını bildirir. P.Kərimov "Yusif və Züleyxa" mövzusunda yazılmış əsərlərin ən böyük əhəmiyyətini onların dil abidəsi olmasında, yazıldığı dövrün ədəbi dil xüsusiyyətlərini əks etdirməsində görür (8, s. 30).

Nəticə

XV yüzillikdə Azərbaycanda anadilli ədəbiyyatın inkişafı üçün əlverişli şərait yaranmışdı. Qaraqoyunlu, Ağqoyunlu dövlətlərinin hakimləri Azərbaycan türkcəsində əsərlər yazılmasına xüsusi fikir verirdilər. Kişvəri, Həbib, Bəsiri və bir sıra başqaları kimi, Əhməd Təbrizi də Ağqoyunlu sarayına yaxın sənətkar olmuş, ana dilində yazdığı əsərləri ilə tanınmışdır. Onun Azərbaycan türkcəsində yazdığı "Əsrarnamə" tərcüməsi və "Yusif və Züleyxa" poeması Ağqoyunlu dövlətinin yüksək vəzifəli şəxsi Xəlilullahın sifarişi ilə qələmə alınmışdır. Bir sıra tədqiqatçılar Həmid Araslı, Məmmədəğa Sultanov, Şaməddin Xəlilov, Möhsün Nağısoylu, Paşa Kərimov və başqaları Əhməd Təbrizi əsərlərinin bədii və dil xüsusiyyətləri barədə fikir söyləmişlər.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. Səfərli Ə., Yusifov X. Qədim və orta əsrlər Azərbaycan ədəbiyyatı. Bakı: "Məarif", 1982.
2. Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi. Üç cild. I cild. Bakı: Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyası Nəşriyyatı, 1960.
3. Sultanov Məmmədəğa. Əhməd Təbrizi və "Əsrarnamə" əsəri haqqında / C. Qəhrəmanov. "Əsrarnamə" (Əlyazmanın fotofaksimili, sözlük və izahatı). Bakı: Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyası Nəşriyyatı, 1964.
4. Qəhrəmanov Cahangir. Əsrarnamə (Əlyazmanın fotofaksimili, sözlük və izahatı). Bakı: Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyası Nəşriyyatı, 1964.
5. Xəlilov Ş.X. "Əsrarnamə"nin dili. Bakı: "Elm", 1989.
6. Nağısoylu Möhsün. "Əsrarnamə" tərcüməsi (filoloji-leksikoloji araşdırma, mətnin transfoneliterasiyası). Bakı: "Nurlan" 2005.
7. Hacıyeva Zəminə. İlk anadilli abidələrimizin arxaik qatının leksik-semantik xüsusiyyətləri. Bakı: "Elm", 1997.
8. Kərimov Paşa. Əhməd Təbrizin "Yusif və Züleyxa" məsnəvisi/ Əhməd Təbrizi "Yusif və Züleyxa". Hazırlayan: Firuz Rifahi Ələmdari. Tehran, 2017.

Sevar Jabbarli

On the history of research and publication of Ahmedi's works

In the 15th century literature in Turkish developed at a high rate in Azerbaijan. The rulers of the Garagoyunlu and Aghgoyunlu states took care of the development of literature in this language. There is an increase in the number of works in the Azerbaijani-Turkic language during the reign of the head of state Aghgoyunlu Sultan Yagub. In the 15th century, besides Jahanshah Hagigi, Amir Afshaddin Khidayat, Dede Omar Rovshan, Sheikh Ibrahim Gulshani, Sururi, Khatai Tabrizi, Khalili, Habibi, Kishvari, Shah Ismail Khatai wrote in his native language and Ahmed Tabrizi. The well-known poems of Ahmedi - "Asrarnameh" and "Yusif and Zuleikha" were written by order of Halilullah, a high-ranking person in the palace of Sultan Yagub. Such Azerbaijani scientists as Hamid Arasli, Mamedagha Sultanov, Jahangir Gahramanov, Mohsun Naghisoylu, Shameddin Khalilov, Pasha Kerimov and others, the Turkish researcher Ayan Genyul spoke about the life and work of the poet, published his works. It became possible to talk about the place of Ahmedi Tabrizi in the history of Azerbaijani literature of the 15th century with the help of the research of these scientists.

Key words: *Ahmedi Tabrizi, "Asrarnameh", "Yusif and Zuleikha", masnavi, poem.*

Севар Джаббарлы

Об истории исследования и издания произведений Ахмеди Табризи

В XV веке в Азербайджане большими темпами развивалась тюркоязычная литература. Правители государств Гарагююнлу и Аггююнлу с заботой относились к развитию этой литературы. Во время правления Султаном Ягубом государством Аггююнлу наблюдается значительный рост числа тюркоязычных произведений. В XV веке одним из поэтов, пишущих на родном языке, наряду с Джаханшахом Хагиги, Амир Афсахаддин Хидаятом, Деде Омаром Ровшани, Шейх Ибрагимом Гюльшани, Сурури, Хатаи Табризи, Халили, Хабиби, Кишвари, Шах Исмаилом Хатаи был также Ахмед Табризи. Известные нам поэмы Ахмеди-«Асрарнаме» и «Юсиф и Зулейха» были написаны им в период правления Султана Ягуба по заказу авторитетного государственного деятеля Халилуллаха.

Азербайджанские ученые Гамид Араслы, Мамедага Султанов, Джахангир Каграманов, Мохсун Нагисойлу, Шамеддин Халилов, Паша Керимов, турецкий исследователь Аян Генюль и другие, высказываясь о жизни и творчестве поэта, пришли к определенным выводам о месте Ахмеди Табризи в истории азербайджанской литературы XV века.

Ключевые слова: *Ахмеди Табризи, «Асрарнаме» «Юсиф и Зулейха», маснави, поэма.*

Filologiya üzrə elmlər doktoru, dosent
Paşa Kərimov tərəfindən çapa tövsiyə olunmuşdur.